

LŐRINCZNÉ BENCE Edit

főiskolai tanár, tanszékvezető

Kodolányi János Egyetem Humánfejlesztési Tanulmányok Tanszék

college teacher, Head of Department

Kodolányi János University Department of Human Development Studies,
Budapest, Hungary

lbedit@kodolanyi.hu

**A NEMZETÉPÍTÉS ÉS AZ ÖNÁLLÓ ÁLLAMISÁG
MEGTEREMTÉSÉNEK DILEMMÁI A RENDSZERVÁLTÓ
HORVÁTORSZÁGBAN**

*DILEMMAS OF NATION-BUILDING AND THE ESTABLISHMENT
OF INDEPENDENT STATE IN CROATIA*

ABSTRACT

According to Geoffrey Pridham Croatia such as other post-communist countries had to face multiple pressures.¹ Dealing with the historical heritage, modernization, establishment of an independent and democratic state, security, economic transformation procedures were presented, in addition state-, and nation-building measures and the establishment of national identity as part of the political democratization were parallel processes and Croatia had to solve all these issues. Due to the extent and complexity of transformation and the whole nation-building process the consolidation took more than two decades. During this time Croatia passed through a period of redefine the country, the reinterpretation of its history and strong nationalist reawakening. The most significant factor shaping modern Croatian nationalist ideology was the concept of historical rights based on historical statehood traditions and claims to self-rule. This nationalist project and identity-building became a major guide in the creation of state procedure.

Kulcsszavak: államépítés, nemzetépítés, nemzeti identitás, nacionalizmus, történelmi és az államiság hagyományai, nemzeti megbékélés

Keynotes: state-building, nation-building, national identity, nationalist ideology, historical and statehood traditions, national reconciliation

1. Bevezetés

A Délszláv állam már létrehozásakor problémákkal küzdött, s sem az első, sem a második Jugoszlávia története nem volt mentes a belső konfliktusoktól, annak ellenére, hogy a külvilág számára vonzó és stabil, elnemi kötelezettségével pedig a nemzetközi szinten is jelentős szereppel bíró entitás volt. A belső széthúzás – különös tekintettel a szerbek és horvátok közötti ellentétre – végig kísérte az állam történetét,² de a nemzeti kérdést napirendre tűző 1971-es horvát tavasz eseményei, majd az 1974-es alkotmány betetőzve Tito 1980. évi halálával meghatározó eseményekké váltak a szétbomlásban. A horvátok azonban – nem kis mértékben a horvát tavasz utáni reakció, a történesekben jelentős szerepet játszó személyek üldözése, elítélése és emigrációba történő kényszerítése következtében – a dezintegráció éveiben inkább passzív szemlélői voltak az eseményeknek, melyet a szakirodalom a „horvát csend” korszakának nevez.³

A Tito halálát követő időszakban szövetségi szinten erősödtek meg azok a hangok, amelyek Jugoszlávia válságáról beszéltek és több szerző is⁴ foglalkozott a krízissel és annak okaival. Az elemzők a nyolcvanas évek gazdasági stagnálását, az állam eladósodását, a hatalmas méreteket öltő inflációt és munkanélküliséget, továbbá a fejlett északnyugati és a fejletlen délkeleti területek közötti különbségek növekedését tette felelőssé a dezintegráció folyamatának megerősödésében.⁵ Mindez párosult az 1974-es alkotmány által biztosított nagyobb tagköztársasági kompetenciákkal, a központi kormányzat decentralizációjával, mellyel egyidejűleg tagköztársasági szinten viszont mikrocentralizáció zajlott, s csak idő kérdése volt, hogy a helyi vezetők mikor és hogyan veszik át a politikai irányítást a szövetségi központ felett.⁶ A jugoszláv politikai elit azonban a „Nakon Tita bit će Tito” (Tito után is lesz Tito) mondás alapján ragaszkodott az államférfi politikai örökségéhez, s hosszú ideig a nyilvánvaló jelek ellenére sem volt hajlandó elismerni a problémát, s csak amikor már tagadhatatlanul meghatározóvá váltak a gondok foglalkozott a kérdéssel, bár eredménytelenül, hiszen képtelennek bizonyult szövetségi szinten kezelni azt, így patthelyzet alakult ki. Ennek következtében nem véletlen, hogy a változásokat sürgető hangok tagköztársasági szinten tovább erősödtek, s ezek már a JSZK átszervezését, illetve később a szétválást is napirendre tűzték, mely folyamatban a korábbi passzivitási politikát abbagyva Horvátország élenjárt.⁷

2. A Jugoszláv államtól a független és önálló Horvátország megteremtéséig

Jugoszlávia véres háború közepette lezajló gyors és a nemzetközi közösség számára váratlan szétbomlása tehát elsősorban a belső széthúzó erőknek és csak kis mértékben a világban lezajló eseményeknek volt köszönhető. A világpolitikában jelentős szerepet játszó nagyhatalmak, az EK, az USA, a Szovjetunió, illetve a balkáni állammal szomszédos országok – sőt még kezdetben a tagköztársaságok sem – akarták annak dezintegrációját, hiszen az megbontotta volna a délkelet-európai egyensúlyt és geopolitikai viszonyokat, instabillá tette volna a térséget és félelmet keltett volna precedens értékével, mint ahogyan a későbbiekben mindezen félelmek valóra is váltak.⁸ Ezért 1990-ben a világ, s különös tekintettel az Európai Közösségre, mely Jugoszlávia első számú kereskedelmi partnerének számított nem fordított különösebb figyelmet az államra, elsősorban gazdasági kérdésként kezelte a problémát. Ezen nézetet támasztották alá az Ante Marković miniszterelnök által vezetett szövetségi kormány gazdasági reformintézkedései, melyeknek azonban semmilyen esélyük nem volt a sikerre mélyreható politikai, Jugoszlávia államszerkezetét érintő változások nélkül, amely fel sem merült sem a központi hatalom, sem a nemzetközi közösség részéről.

Mindezen idő alatt számos alkalommal ültek össze a tagköztársaságok vezetői és a föderatív kormányzat azzal a céllal, hogy megvalósítsák a belső szerkezeti átalakítást, azonban nem sikerült konszenzusra jutniuk, s mivel tárgyalásaik minden alkalommal kudarcba fulladtak, az önállóság hívei egyre hangosabban hallatták hangjukat. A leglényegretörőbb javaslattal Vladimir Đuro Degan, horvát nemzetközi jogász állt elő, aki a „Jugoszláv Konföderáció modellje” és a „Konföderációs Szerződés” c. dokumentumokban⁹ vázolta az átalakítás lényegét, s amelyet a horvát és szlovén vezetés 1990. október másodikán eljuttatott a többi négy tagköztársaságnak. Az ebben foglalt javaslatok alapján a Jugoszláv Konföderáció (vagy a Jugoszláv Államok Szövetsége) független államok laza szövetsége lenne, amelyek mindegyikét a konföderáció többi tagja a kölcsönösség elve alapján szuverénnek ismerne el, s nemzetközi jogi értelemben is szuverén államként funkcionálnának. A dokumentum számos kérdésben alternatív javaslatokat fogalmazott meg, például a monetáris politikát illetően három, a közlekedéssel kapcsolatban kettő, a védelmi erők és a külpolitika vonatkozásában három lehetőséget is vázolt, csupán az államiság esetében nem kínált alternatívát. Míg a szlovénok az együttműködést a la carte módon képzelték el, addig a horvátok pontosan rögzített szabályzókkal egy formálisabb és kötelezettségeken ala-

puló együttélést támogattak. Mindkét fél egyetértett abban, hogy a konföderációs szerződés először vagy öt, vagy tíz évre szóljon nyitva hagyva a lehetőséget, hogy még ezen limitált időszakban is bármikor, bármelyik állam szabadon dönthet az államszövetségből történő kilépésről. Két héttel a dokumentum elküldése után a központi kormányzat, a többi négy tagköztársaság, sőt még a két autonóm terület vezetői is elutasították a javaslatot. Ami még meglepőbb, hogy az EK sem támogatta, számára az egységes Jugoszlávia megőrzése némi demokratikus átalakítással jelentette a megoldást. Erre az álláspontra helyezkedett az USA is, mely Warren Zimmermann amerikai nagykövet megszólalásaiban is testet öltött. Csupán 1991 szeptemberére (június végén Szlovéniában augusztusban Horvátországban kezdetüket vették a harcok) jutott el a Közösség a konföderáció támogatásához, de ekkor már túlságosan késő volt, hiszen ezen államalakulat olyan baráti államok szövetségét feltételezte volna, amelyek hajlandóak az együttműködésre. Ekkorra azonban Jugoszlávia már ellenséges és erősen nacionalista államok konglomerátumává vált, amelyek nem haboztak erőszakot használni stratégiai céljaik elérése érdekében.¹⁰

Valójában a horvátok és szlovének sem álltak ki teljesen a konföderációs javaslat mellett. Erre utal Mario Nobile, Tuđman elnök fő külpolitikai tanácsadója a 2000-ben megjelent emlékirataiban, miszerint a horvát-szlovén projekttel időt kívántak nyerni kormányuk számára a konszolidáció megvalósításához és az állam nemzetközi elismeréséig, így a konföderációt csak egy közbelső fázisként kezelték a teljes függetlenség elnyeréséig, mellyel elkerülhetik a véres összecsapást és a nemzetközi közösség felé jelzik békés szándékukat. A konföderációs javaslat bukásában más okok is szerepet játszottak, s bár látszólagos egyetértés volt Zágráb és Ljubljana között Jugoszlávia centralizációjának elkerülése kérdésében, mégis jelentős érdekellentétek is felszínre kerültek. Az etnikailag homogén és fejlettebb Szlovénia ugyanis sokkal közelebb állt a függetlenség megvalósításához, mint Zágráb, s különösen a rönkforradalom kezdetekor érezték a szlovének azt, hogy a horvátok belső problémáikkal akadályozzák Ljubljana gyors elszakadását. A horvátok tudták, ha ez megvalósul, akkor országuk sokkal kedvezőtlenebb pozícióban lesz, ezért mindkét fél nyitva hagyta a kaput egy Szerbiával lefolytatandó bilaterális tárgyalás előtt (Tuđman 1990 decemberében találkozott is Milošević elnökkel). Másodszor jelentős stratégiai és taktikai különbségek is voltak a két állam között. Amíg Horvátországban az állam berendezkedését illető viták a kormányzó HDZ-n belüli frakcióharcokként – a radikális szecesszionisták és mérsékelt konföderalisták – definiálhatóak, addig Szlovéniában a függetlenségpárti kormány és a konföderációt pártoló ellenzék közötti összecsapásról beszélhetünk. A konföderációs berendezkedés bukásában szerepet játszott a többi tagköztársaság elutasító magatartása,

mely csak a harcok kezdetekor változott meg, negyedszer pedig a nemzetközi közösség elutasító magatartása is akadályozó tényező volt.¹¹

A nemzetközi közösség ugyanis szemmel láthatóan az események után kullogott. Csak a horvát függetlenségi népszavazás után, 1991 május végén látogatott el Belgrádba Jacques Delors, az Európai Bizottság elnöke és Jacques Santer, a Tanács elnökletét ellátó luxemburgi miniszterelnök, s tárgyalásaikon még mindig a területi integritás mellett tették le voksukat. Júniusban több oldalról is megerősítésre került az egység fennmaradásának igénye, így a Külügyminiszterek Tanácsának berlini ülésén, továbbá James Baker amerikai külügyminiszter belgrádi látogatása alkalmából is kifejezte az USA szembenállását az elszakadással kapcsolatban, sőt egy nappal a horvát függetlenség kikiáltása előtt az EK több támogatást helyezett kilátásba az állam megmaradása esetén. A nemzetközi közösség tartózkodó, illetve a szétbomlást elutasító álláspontja csak 1991 augusztusában változott meg.¹² Ebben fontos szerepet játszott a szlovéniai harcok vége, a horvátországi harcok kezdete, továbbá a horvátok részéről megtett utolsó kísérlet a konföderáció koncepciójának bevezetésére, melyet Davorin Rudolf, horvát külügyminiszter egy „ötponos terv” formájában hozott nyilvánosságra, közvetlen válaszként a szlovén-szerb megegyezésre Szlovénia kiválásáról.¹³

Mindezek hatására az Európai Közösség 1991. augusztus 27-én megbízást adott Lord Carringtonnak egy nemzetközi békekonferencia összehívására,¹⁴ mely szeptember 7-én Hágában kezdte meg működését. Az EK világossá tette, hogy csak a békés megegyezésen alapuló határváltoztatást fogadja el, ezért október 18-án a konferencia rögzítette, hogy a tagköztársaságok függetlenségét csak az akkori határok elismerésével hajlandó támogatni. A békekonferencia a jugoszláv utódállamok közötti vitás kérdések rendezésére és megoldására felállított egy öt nyugat-európai alkotmánybíróból álló döntőbizottságot, melyet elnökéről Badinter Bizottságnak neveztek el. A Bizottság véleménye 1992. január 11-re készült el az azt kérelmező négy állam, Szlovénia, Horvátország, Macedónia és Bosznia-Hercegovina számára. A Badinter Bizottság 3. válasza alapján „ha bármilyen okból egy állam felbomlik, akkor korábban létező adminisztratív határai az új állam határaivá válnak, melyeket nem lehet sem erőszakkal, sem fegyveresen megváltoztatni.”^{15,16} A szerb álláspont szerint a tagköztársaságok határai nem mások, mint közigazgatási, tehát adminisztratív határok, melyek semmilyen körülmények között nem tekinthetők államhatároknak. Ezzel ellentétben Szerbia szerint az államhatárok kizárólag nemzeti, etnikai alapon kerülhetnek kijelölésre. Tekintettel arra, hogy a kivált tagköztársaságok és a nemzetközi közösség nem ezt az álláspontot képviselte, így Belgrád továbbra is fegyverrel próbált meg érvényt szerezni azon követelésének, hogy az etnikai és a politikai határokat egymáshoz igazítsák.

3. Az önálló horvát államiság megteremtése

Az önálló állam megteremtésének első lépése 1989 decemberéhez köthető, amikor is a Horvát Kommunista Párt lehetővé tette a többpárti választások megtartását. Ezt 1990. január 14-én megerősítette a Jugoszláv Kommunista Szövetség rendkívüli kongresszusa is, amely teret engedve a pluralizmusnak feloszlatta magát. Ezzel ténylegesen megnyílt a történelmi lehetőség Horvátország előtt is a demokratikus átalakításra. A Sabor döntést hozott a többpártrendszer működéséről, 1990. február 17-én elfogadta az önálló államisághoz nélkülözhetetlen Jugoszláviától örökölt alkotmány módosítását és az új választási törvényt, s ennek alapján 1990. április 22–23-án és május 6-7-én sor került az első független és szabad választásokra is, melyek a diktatórikus rendszerből a demokratikus rendszerbe vezető átmenet első lépéseinek tekinthetők. Ezek a választások nemcsak a demokratikus politikai intézményeknek (parlament, kormányzat, pártrendszer) a létrehozását jelentették, hanem a nemzeti, illetve kormányzati intézményekét (hadsereg, diplomácia) is. Mivel az ország ekkor még nem nyerte el a függetlenségét, ebből adódóan ezek a választások nem számítanak a klasszikus értelemben vett szabad és demokratikus, illetve alapító választásoknak. Ez a jelenség nem volt jellemző a kelet-európai volt szocialista országokra, ellenben sajátos vonása a Jugoszlávia felbomlásával létrejövő államoknak, amelyekben az első, az ún. alapító választásokra csak a függetlenség elnyerését követően kerülhetett sor.¹⁷

Az első szabad választások után az 1990. május 30-án összeülő horvát parlament a 338 szavazatból 281 igennel köztársasági elnökké választotta Franjo Tuđmant, a Horvát Demokratikus Közösség (HDZ) elnökét.¹⁸ Bár Tuđman nyíltan nacionalista politikát folytatott, mégis láthatuk, hogy kezdetben nem a teljes önállóságon és önrendelkezésen, hanem az állam konföderatív átszervezésén volt a hangsúly. Az elnök álláspontja azonban fokozatosan radikalizálódott az 1990–91. évi események – 1990. augusztus 17-én az ún. „rönkforradalom” kezdete, december 21-én a Krajinai Szerb Autonóm Körzet kikiáltása, augusztusban a harcok kezdete, 1991. december 19-én a Knin székhelyű Krajinai Szerb Köztársaság létrehozása – tükrében. A horvátok esetében a függetlenné váláshoz a végső lökést az 1991. május 19-én 86%-os részvétellel¹⁹ megtartott referendum jelentette, ahol a szavazók 93,2%-a az ország önállósága mellett voksolt, s ezen eredményen felbuzdulva Horvátország 1991. június 25-én – ugyanazon a napon, mint Szlovénia – kinyilvánította függetlenségét. 1992. január 15-én került sor a független, önálló Horvát Köztársaság nemzetközi elismerésére, majd ezt követően, 1992. május

24-én pedig ENSZ tagfelvételére. Ennek következtében Horvátország helyzete megváltozott, hiszen ily módon független és nemzetközileg elismert állammá vált, mely lehetővé tette számára, hogy törvényes keretek között önállóan megszervezze saját parlamentjét, vagyis az ún. alapító választásokra ténylegesen ekkor kerülhetett sor. Másrészt, a horvát hadsereg és a szerb felkelők között kötött tűzszüneti megállapodás biztosította a választásokhoz szükséges megfelelő körülményeket.²⁰

Az önállóság kivívása közben az államépítés folytatódott. 1990. július 25-én a Sabor egyik első intézkedése módosította a tagköztársaság alkotmányát, kimondta Horvátország szuverenitását, törölte elnevezéséből a szocialista jelzöt, visszaállította a régi címert és a szerbhorvát nyelv latin betűs írásmódját. 1990. december 22-én pedig elfogadásra került az önálló államiság kereteit biztosító új horvát alkotmány – hétköznapi nevén a karácsonyi alkotmány – mely többek között megszüntette a volt Jugoszláviától örökölt törvényhozást is.²¹ Az alkotmányon 1990 óta több módosítást is végrehajtottak, a legjelentősebbet Franjo Tuđman halála után, 2001-ben, s ez meghatározó változásokat hozott az addigi alkotmányos intézményrendszerben és a politikai rendszer működésében.²²

A karácsonyi alkotmányt követő két és fél év során az alaptörvény lehetővé tette a demokratikus intézmények megszerveződését, melynek alapján úgy tűnhet, hogy a horvát rendszerváltás meglehetősen gyorsan és problémamentesen ment végbe, valójában azonban sok esetben csak a külsőségekben történt meg az átalakulás, a konszolidáció elmaradt, vagy elhúzódott. Ezt támasztják alá a választási rendszerben lezajló változtatások, s nem találunk még egy olyan rendszerváltó kelet-közép-európai államot, ahol tíz év alatt három teljesen különböző választási rendszert bevezető reformra került volna sor (1990, 1992, 2000). Egyetlen államban sem váltotta egymást a többségi választási, a többségi és arányos választási rendszer kombinációjaként létrejövő vegyes (kétszavazatos) és az arányos választási forma.²³

A horvát rendszerváltás során megalakuló pártoknak egymástól jól elkülöníthetően két problémára kellett választ találniuk. Egyrészt a horvát függetlenség kivívásának nehézségeiből fakadó gondokra, az újjáéledő horvát nacionalizmus kérdéseire, másrészt meg kellett oldani a politikai élet demokratizálását, s a plurális demokrácia kialakítását. Mindez hosszú és gyakran fájdalmas folyamat volt, melyben az is szerepet játszott, hogy nehezen és későn jöttek létre a különböző politikai csoportosulások, s bár a függetlenné válás után számos párt szerveződött, ténylegesen a versengő többpárti struktúra nem alakult ki. Ezt nagy mértékben megmagyarázza az a tény, hogy mintegy tíz éven keresztül a Horvát Demokratikus Közösség nyerte meg a választásokat és alakíthatott kormányt.²⁴

A párt 1989 júniusában²⁵ Franjo Tuđman vezetésével jött létre, mely gyűjtőpárt lévén magába tömörítette a baloldali nemzeti liberálisokat, a jobboldaliakat és a Tuđman vezette „technokratákat”. A párt programjának középpontjában a nemzeti kérdés, a horvát nép önrendelkezési jogának és állami szuverenitásának, a horvát nemzetállamnak a megteremtése állt. Ezzel a retorikával a párt 10 éven keresztül, egészen Tuđman haláláig meg tudta őrizni vezető szerepét. Ebben nem kis szerepe volt annak, hogy győzelmét követően a legfontosabb állami pozíciókra, a médiára, az igazságszolgáltatásra, valamint gazdasági erőforrásokra rátette kezét, így a párt és az állam funkciói gyakran fedték egymást, mely meglehetősen emlékeztetett a pártállami módszerekre.

4. Nemzetépítés, identitáskeresés, etnonacionalizmus

A Jugoszlávia felbomlásával létrejövő állam számára a rendszerváltás és az önállóság kivívása mellett az elsődleges feladat a nemzetépítés volt. Nem véletlen, hogy azon politikai párt jutott hatalomra, amely nacionalista, populista célokat tűzött ki maga elé, s ez hatékony eszköznek bizonyult mind a hatalom megszerzésére, mind megtartására, elterelve a figyelmet a belső politikai problémákról.²⁶

A létrejövő régi-új Horvátország megteremtése véres konfliktus során valósult meg, melynek kapcsán a kollektív emlékezet és a nacionalista eszmék politikai célokra történő felhasználása, a múlt népszerűsítése és mindezek alapján az emberek mozgósítása kiemelt szerepet kapott. A horvátok esetében a kollektív emlékezet megjelenítésében meghatározó szerepet játszott Franjo Tuđman, hiszen a szuverén állam megteremtésért vívott harc is az ő vezetésével zajlott le. Az általa fémjelzett politika és eszmerendszer, a Franjoizmus középpontjában az évszázados horvát államiságon alapuló történelmi identitás, a történelmi múlt, a tradíciókhoz való ragaszkodás, a nemzeti megbékélés, az egységes nemzeti nyelv, a nemzeti kultúra, a nemzeti tudomány, a nemzeti politikai intézményrendszer és egységes piac megteremtésének hangoztatása állt, mely megalapozta a horvát területek egyesítésének igényét.²⁷

A horvát nemzeti identitás alapja a horvát államiság folytonosságának a hangsúlyozása volt, mely a középkori királyság óta létezik és a Magyar Királysággal 1102-ben létrejövő perszonáluniós kapcsolata során is nagyfokú autonómiával rendelkezett megőrizve államiságának számos elemét. Tuđman a horvát államiság „évszázados álmának” és „a horvát nép függetlenséghez való jogának” hangoztatásával képes volt egyesíteni a társadalmat, s önmagát, mint a horvát nép 900 éves álmának meg-

valósítóját tüntette fel. Ebben a narratívában minden probléma nélkül egyesíthetőek voltak Gaj és Štrossmajer illíriai elképzelései a Radić-féle szocialista-konföderalista ideológiájával, Starčević nacionalizmusával és Pavelić fasizmusával, hiszen mindannyian a horvát államiság megvalósítására való törekvést jelképezték.²⁸

Tudman szerette volna egyesíteni a történelmileg szétszakított nemzetet, országon belül és kívül, melynek alapján az elnök és pártja egyrészt Brubaker nemzeti államának megtestesítője, másrészt azonban nemzetfelfogásában el is kanyarodik a brubakeri nézetektől, miszerint a horvát állam nem más, mint a horvát nemzet entitása. A horvát államfő nézeteit összefoglaló néven megvalósító franjoizmus prioritása a nemzeti megbékélés megteremtése, különös tekintettel a partizánok és usztasák leszármazottjai, vagyis a kommunisták és fasiszták közötti viszony normalizálása, s Tudman úgy vélte az elnök személye lehet az az összekötő kapocs, mely egy táborba hozza az eltérő csoportokat, ezért minden horvát elnökének tartotta magát.²⁹ A politikus, mint a „nemzet atyja”, mint a „független Horvátország megteremtője” és a „nemzet megmentője” tekintett magára.³⁰

A köztársasági elnök nemzetegyesítő törekvése azonban elbukott, ugyanis a diaszpórában élő horvátokkal kapcsolatos elképzelései és a horvát usztasa mozgalom rehabilitációja, még Horvátországon belül is sokakat elidegenített politikájától. Negatív irányban befolyásolta a nagy horvát nemzeti egység megteremtésének gondolatát az is, hogy Tudman sajátos elképzeléssel bírt arról, hogyan nézzenek ki az ő horvátjai, akik etnikai horvátokként, egyszerű horvát nyelvet beszélnének, és latin keresztények lennének.³¹

Az elnöki nacionalista ideológia megteremtésében a tradíciók maguk is alakító szerepet játszottak, s a horvát történelem olyan momentumai, eseményei és szereplői kerültek előtérbe, amelyek alapjául szolgálhattak az önrendelkezés történelmi jogához. Ezzel a politikai rendszer sikeresen manipulálta a történelemet, egyes történések köré mítoszokat építve politikai céljai eléréséhez.³² Az új politikai rezsim tradícióközpontúsága megnyilvánult abban, hogy mind a médiában, mind a politikai beszédekben, mind az oktatásban állandó szereplőkké váltak olyan középkori uralkodók, mint Tomislav vagy Zvonimir, olyan népi hősök, mint Mijat Tomić és Ivo Senjanin, illetve olyan 19. és 20. századi politikusok, mint Ante Starčević és Stjepan Radić.

Tudman a horvátokat „Európa egyik legrégebbi nemzetének” tartotta, s a független Horvátország megteremtése erre a retorikára építve a horvátok „évszázados harcának és álmának” a beteljesülése.³³ A horvát alkotmány preambuluma, melyet maga Tudman írt, kiváló példaként szolgál ezen nacionalista és történelem-hamisító eszmék megjelenítésére. Pl.

- a horvát nép évezredes nemzeti identitása, az államiság folytonossága alátámasztja a horvátok történelmi jogát a szuverén államiság megteremtésére;
- ezt indokolja a horvát fejedelemség 7. századi, illetve a független középkori horvát állam 9. századi megteremtése;
- az 1990. évi választásokon a horvát nép megerősítette és szabadon kinyilvánította akaratát az évezredes államiság újjászervezésére;
- a történelmi tényekből következik a horvátok nem átruházható, örökös joga az öngazgatáshoz és állami szuverenitáshoz;
- mindezek következtében a Horvát Köztársaság a horvát nép és nemzeti kisebbségeinek nemzetállama.³⁴

Ezen utóbbi különösen a szerben esetében bizonyult tragikus kimenne-lélűnek, akik az 1991. évi census alapján Horvátország lakosságának 12,2%-át tették ki. Az alkotmány a szerbeket államalkotó státuszról nemzeti kisebbséggé degradálta és az új állam diszkriminatív politikát folytatott a szerbek ellen. Nem véletlen, hogy a szerbek jelentős része nem ismerte el a horvát kormányt, nem ment el a függetlenségi népszavazásra, s végül a Milošević vezette anyaállam, mely tovább szította az ellentéteket támadást indított Horvátország ellen.³⁵

Az új politikai rendszer ideológiai támasza a radikális újnacionalizmus – a térség államaira jellemző – anarchikus nemzetépítést eredményezett és háborúba torkollott, mely nem volt mentes az agressziótól, véres összecsapásoktól, etnikai tisztogatásoktól.³⁶ Ezen utóbbi a homogén államtér megteremtésének fontos eszköze, az etnonacionalizmus durva megnyilvánulási formája. Ennek következményei számszerűleg is igazolhatóak, hiszen a háború és a homogenizálás soft és erőszakos módszereinek következtében a 2001-es népszámlálás idejére a horvátok aránya 89,6%-ra nőtt, míg a szerbeké 4,5%-ra csökkent.³⁷

Mindez alátámasztja azt a tényt, hogy a horvát nacionalizmus és nemzeti identitás etnikai alapon szerveződött. Tuđman úgy akarta egyesíteni a horvátokat, hogy a másságukat hangoztatta, ami az elnöki retorikában azt jelentette, mások, mint a szerbek. Az elnök szerint ezen eltérés kulturális, történelmi és földrajzi értelemben egyaránt tetten érhető.³⁸ A két nép más és más civilizációhoz tartozik, s míg a horvátok a Nyugat, de legalábbis Közép-Európa részeként^{39, 40} tekintettek magukra, melyet a latin kereszténység is alátámasztott, addig Szerbia a kelet és a bizáncitörök kultúrkör, az ortodox vallás része.⁴¹ Ennek alapján a horvátok a civilizációt testesítik meg, míg a szerbek civilizálatlan balkáni entitásként szerepeltek. Ez megmagyarázza azt is, hogy Tuđman miért az etnikai horvátok számára szervezte államát.⁴² Tuđman úgy vélte, hogy a tör-

ténelmi különbségek a Római Birodalom 395. évi szétválásával kezdődtek, mely jelentős eltéréseket eredményezett mind a történelmi, mind az állami, mind a vallási hagyományokban, s csupán a versailles-i hatalmak kényszerítették a két nemzetet egy államba. Horvátország és Szerbia geopolitikailag is különálló, a horvátok közép-európaisága kelet-nyugat dichotómiát eredményez.⁴³

Az etnonacionalista értékek kultuszát tükrözi Nedjeljko Mihanović, a Sabor elnökének 1995-ben alhangzott egyik parlamenti beszéde: „Az oktatási rendszerben az első osztálytól kezdve meg kell jelennie a horvátság kultuszának és a patriotizmusnak. Gyermekeinket a horvát államépítés és a hazaszeretet szellemiségében kell nevelni.”⁴⁴

Az újonnan szerveződő állam a szimbólumok szintjén is megteremtette önazonosságát. Az 1990. évi választások után felálló parlament első intézkedései közé tartozott a zászló, a címer és a nemzeti himnusz megváltoztatása, mely a függetlenség és szuverenitás jele volt a külvilág számára. A horvát kormány a régi horvát nemzeti jelképek megújításával erősítette mindezt, amelyek közül többen középkori örökséggel rendelkeznek. Pl. a piros-fehér kockás címer, a Šahovnica (sakk) a tizedik századra nyúlik vissza, hasonlóképpen az 1994-ben bevezetett kuna (horvátul nyest, pénznévvé azért vált, mert a középkorban a nyestbőrt fizetőeszközként használták). Az új állam létrehozása nemcsak a régi szimbólumok megújítását követelte meg, hanem egyúttal a korábbi szimbólumok felszámolását is. A kommunisták vörös csillaga az első választások után hamar eltűnt. A „történelmi emlékek újjáéledése” az akadémiák, intézetek, iskolák, egyéb középületek és utcák átnevezésével vált láthatóvá. A kommunizmus idején felállított emlékműveket, amelyek gyakran a második világháborút és annak hőseit és az antifasizmust dicsőítették, illetve a titói Jugoszláviát idézték a horvát kormány eltávolította.⁴⁵

Helyükre horvát uralkodók, hősök emlékművei kerültek. Így pl. az egyik legkorábban helyreállított szobor Tomislav királyt dicsőítette. Zágrábban közvéleménykutatás alapján a megkérdezettek 90%-a támogatta, hogy a Szocialista Forradalom útját Zvonimir királyról, 74% pedig, hogy a főteret Jelačić, horvát bánról nevezzék el Köztársaság tér helyett. Ezen sorozat egyik legsokkolóbb pillanata volt, amikor 1990 szeptemberében a Zágrábi Városi Tanács arról döntött, hogy Fasizmus Áldozatainak terét kereszteljük át a Nagy Horvátok terére, s csak Tuđman halála után állították vissza az eredeti elnevezést. Az elnök új elnöki zászlót vezetett be és testőreinek a horvát történelmi egyenruhát kellett viselnie. Restaurálták a Zágráb felett húzódó Medvegrad középkori erődjét, ahol oltárt emeltek a szülőföldnek, mely egészen Tuđman haláláig az állami ünnepek helyszíne volt.⁴⁶

Új tradíciók is megjelentek a hatalom eszköztárában. Ilyen volt pl. a horvát tavasz és az emigráció misztifikálása, közöttük kiemelkedik a Bruno Bušić⁴⁷ kultusz, valamint a „Honvédő Háború” dicsőítése. Mivel a Jugoszlávia felbomlása során létrejövő horvát állam önállóságát csak hosszú, négy évig tartó harcok során tudta megvédeni, így nem véletlen, hogy a horvát nemzettudat meghatározó eleme ezen háború emlékezete. A horvát konzervatív nacionalizmus számára a „Honvédő Háború” három dolgot is szimbolizált. Egyrészt ez tette lehetővé Horvátország kiválását Jugoszláviából, másrészt megvédte az újra függetlenné váló állam területi integritását, harmadrészt az ország etnikai homogenitást nyert általa. Ezért a háború emlékezetét mindvégig napirenden tartották, mellyel szavazókat lehetett mozgósítani, hiszen alkalmas volt a nemzeti egység megteremtésére.⁴⁸

A horvát parlament is számtalan alkalommal foglalkozott a háború emlékezetének, megértésének és interpretálásának kérdésével és megteremtette ennek jogi alapjait. A Sabor 2000-ben nyilatkozott arról, hogy a honvédő háborúról, melyet igazságos, törvényes és védelmi harcként definiált, hiszen a szerb agresszió ellen védte Horvátország nemzetközileg elismert határait.⁴⁹ 2006-os Nyilatkozata pedig a Vihar hadművelet kollektív emlékezetének kialakítására vonatkozott, mely a horvát parlament, a tudományos élet, az oktatás, a média közös felelősségévé tette, hogy a Vihar hadművelet a jövő generációja számára, mint a hősi múlt része jelenjen meg.⁵⁰

A háború olyan hősei, mint Dedaković-Jastrebović vagy Glavašević, akik Vukovárnál lelték hősi halált, vagy Jović, aki egyike volt a harcok első áldozatainak, de maga Vukovár városa is, amely hősi város címet kapott az új tradíciók részeivé vált, akárcsak új állami ünnepek megjelenése. Így lett pl. 1995-ben ünnepnappá nyilvánítva augusztus 5, a nemzeti hálaadás napja, mely az 1991–95-ös háború hőseinek, különös tekintettel a Vihar hadműveletben harcolóknak állít emléket.⁵¹ A legjelentősebb ünnep a horvát államiság napja, melyet 2002-ig május 30-án ünnepeltek, az első szabad többpárti parlamenti ülésnap emlékére. Ma június 25-e, a horvát függetlenség kikiáltásának napja ez az ünnep. A délszláv háborúhoz kapcsolódó harmadik megemlékezés október 8-án a függetlenség napja.⁵²

Napjainkban a vallás a horvát nemzeti identitás egyik legerősebb szimbóluma. A népszámlálások alapján a horvátok többsége római katolikusnak vallja magát, függetlenül attól, hogy gyakorolja-e vallását vagy nem. Az egyház a nemzetépítés meghatározó intézménye, mely a 9. századtól kezdve sikeres szerepet játszott a nemzettudat építésében. Szerepe azért is fontos, mert segítségével Horvátország a nyugati latin keresz-

ténység része, s mint ilyen el lehet különíteni a katolikus horvátokat az ortodox szerbektől és a muszlin bosnyákoktól. A katolikus egyház határokon túlmutató szereppel bír, összeköti a nemzetet, annak az egykori Jugoszlávia más területein élő tagjait. Ennek jegyében a polgárháború idején az egyház mindent elkövetett azért, hogy a Bosznia-Hercegovinában és Koszovóban élő katolikusokat a szerbek által elhagyott horvát részekre telepítse. Tomislav Karamarko, a HDZ elnöke 2012-ben azt nyilatkozta, hogy „az egyház nélkül nem tudtuk volna megőrizni nemzeti identitásunkat, ezért az egyháznak joga van kifejezni véleményét a nemzet és az állam szempontjából fontos kérdésekkel kapcsolatban.”⁵³

Az új nemzetállam számára a tiszta nemzeti kultúra az identitás meghatározóvá vált. Ebben kiemelkedő szereppel bírt az önálló horvát nyelv megteremtése és a szerb nyelvtől való elkülönítése. Miro Kačić, a Horvát Nyelvi és Nyelvészeti Intézet igazgatója szerint „A horvát nyelv a horvát hadsereggel együtt a horvát létezés és identitás garanciája”. Ennek jegyében az új kormányzat egyik legelső intézkedése nyomán a köztársaság hivatalos nyelve a horvát lett, 1992-ben eltörölték a cirill ábécét és s áttértek a latin írásra. Ezt követték az új szavak, az új nyelvtan és a könyvtárak megtisztítása a cirill betűs könyvektől, a szerb és más délszláv szerzők munkáitól. A történészek egy része is az új éra szolgálatába állva újradefiniálta a nemzeti történelmet.⁵⁴

5. Összegzés

A horvát nemzeti identitás megteremtése alapjául szolgált mind az állam, mind a nemzetépítés folyamatának, mely Jugoszlávia felbomlásának időszakában elsődleges szerepet kapott és végig kísérte a kilencvenes éveket. A modernkori Horvátországban a nemzetállamiság eszméje három fő pillérre épült, melyek közül a nemzetállam létjogosultságának fő támasza az ezeréves horvát történelem és államiság hangoztatása, melyben központi szerepet kapott a 19. századtól jelen lévő horvát nacionalizmus és annak megnyilvánulási formái és ehhez kapcsolódóan a horvát nemzeti identitás kialakulása. A történelmi emlékezet kapcsán a horvátok meghatározó szerepet szántak az 1990-es évek háborújának, mely az önálló horvát állam és a horvát területi integritás megteremtését eredményezte, s maga Franjo Tuđman a függetlenség kikiáltásakor úgy nyilatkozott, hogy Horvátország ezzel megvalósította ezer éves álmát. A rendszerváltó és független állam történelmi identitásának további meghatározó eleme a kommunista múlt teljes elutasítása, melyet a nagyszerb elképzelésekkel és a szerb dominanciával azonosítanak.

A második pillér a balkáni szomszédoktól való teljes horvát nemzeti különállás, melynek során Zágráb elhatárolta magát a pánszlávizmustól, a jugoszlávizmustól, s sokkal inkább tartja magát közép-európainak, mint balkáinak, annak ellenére, hogy geopolitikai szempontból a Balkánhoz tartozik, s a Nyugat-Balkán többi államához hasonlóan lemaradt az euroatlanti integrációban is. A horvátok éppen ezért minden alkalmat megragadnak a Közép-Európa-hoz való tartozásuk hangoztatására és bizonyítására.⁵⁵ Tény, hogy a két kultúra metszéspontjában lévő állam Európa két régiójának, a Balkánnak és Közép-Európának a törésvonalában, valamint a nyugati és a keleti katolicizmus találkozási pontjában található, s a latin kereszténység védőbástyájának szerepében létezett évszázadok óta. A horvát álláspontot támasztja alá Huntington civilizációs elmélete is, mely Európát egy észak-déli vonallal kettévágja, s az ezen vonaltól nyugatra található országok – köztük Horvátország is – a nyugati, latin kereszténység civilizációs körébe, míg az ettől keletre lévő területek az ortodox és iszlám vallás által meghatározott területek közé tartoznak.⁵⁶ Ennek köszönhetően a vallás és a nemzeti identitástudat mind a mai napig kulcsfontosságú szerepet játszik a horvát retorikában. Végül a horvát nemzetállamiság narratívájának harmadik meghatározó eleme az európaiság, mely 22 évvel a függetlenség kikiáltása után meghozta az európai integrációt az állam számára.⁵⁷

JEGYZETEK/NOTES

1. Pridham, Geoffrey (2002): EU Accession and Domestic Politics: Policy Consensus and Interactive Dynamics in Central and Eastern Europe. In: Cameron, Ross (szerk.) Perspectives on the Enlargement of the European Union. Brill. Leiden–Boston–Köln. 49–74. old.
2. Gulyás László (2012): A Délvidék története 2. A török kiűzésétől Trianonig 1683–1920. Közép-Európai Monográfiák 6. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged; Gulyás László (2013): A Délvidék története 3. Trianontól a királyi Jugoszlávia összeomlásáig. Közép-Európai Monográfiák. 8. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.
3. Malešević, Siniša (2002): Ideology, Legitimacy and New States. Yugoslavia, Serbia and Croatia. Routledge. London. 223–269. old.
4. Golubović, Zagorka (1987): Kriza Identiteta Savremenog Jugoslovenskog Društva. Filip Višnjić. Beograd.; Mirić, Jovan (1984): Sistem i Kriza, CKD. Zagreb; Goati, Vladimir (1989): Politička Anatomija Jugoslovenskog Društva. Naprijed. Zagreb.
5. Gulyás, László (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Pécs.; Juhász József (1999): Volt egyszer egy Jugoszlávia. A délszláv állam törté-

- nete. Aula Kiadó. Budapest; Gulyás László (2009): Regionalizáció, regionalizmus és a nemzeti kérdés a titói Jugoszláviában. *Tér és Társadalom* 2009/2. szám. 155–169. old.
6. Malešević, Siniša (2006): *Identity as Ideology. Understanding Ethnicity and Nationalism*. Palgrave Macmillan. New York. 177–178. old.
  7. Vejvoda, Iván (2004): Why did the war happened? In: Hadžić, Miroslav (ed.) *The Violent Dissolution of Yugoslavia. Causes, Dynamics and effects*. Centre for Civil-Military Relations. Belgrade. 65–80. old.
  8. Cviic, Christopher (1996): Slovene and Croats perspectives. In: Dachev, Alex–Halverson, Thomas (eds.): *International perspectives on the Yugoslav conflict*. Palgrave Macmillan. London. 115–133. old.
  9. Vladimir Đuro Degan (2002): *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*. Globus. Zagreb. 281–306. old.
  10. Jović, Dejan (2007): *The Slovenian-Croatian Confederal Proposal: A Tactical Move or an Ultimate Solution*. In: Cohen, J. Lenard–Dragović-Soso, Jasna State (eds.): *Collapse in South-Eastern Europe*. Purdue University Press. Indiana. 249–280. old. 249–251. old.
  11. Jović (2007) 251–254. old.
  12. Jović (2007) 254. old.
  13. Davorin Rudolf (1999): *Rat koji nismo htjeli*. Globus. Zagreb. 306–321. old.
  14. *Declaration on Yugoslavia. Extraordinary Meeting of the Foreign Ministers*. Brussels, 27 August 1991.
  15. „In the case of secession or dissolution of States, pre-existing administrative boundaries must be maintained to become the borders of the new States and cannot be altered by the threat or use of force, be it on the part of the seceding entity or of the State from which it breaks off.”
  16. *Opinion No 3 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia*. 11 January 1992, 31 ILM 1499.; Terret, Steve (2000): *The Dissolution of Yugoslavia and the Badinter Arbitration Commission*. Ashgate. Dartmouth. 119–198. old.
  17. Kasapović, Mirjana (1997): *Parliamentary Elections in Croatia: Electoral Models and their Effects*. In: Šiber, Ivan (ed.): *The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia*. Zagreb. 50–79. old.
  18. Zakošek, Nenad (1997): *Political Parties and the Party Sytem in Croatia*. In: Ivan Šiber (ed.) *The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia. Analyses, Documents and Data*. Sigma, Berlin, 34–49.; Šiber, Ivan (1997): *The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia*. Sigma, Berlin.; Williams, John (1998): *Legitimacy in International Relations and the Rise and Fall of Yugoslavia*. Macmillan. New York.
  19. A „csak” 86%-os részvétel oka, hogy a szerbek távolmaradásukkal bojkotálták a népszavazást.
  20. Lőrinczné Bencze Edit (2015): *Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig*. Aposztróf Kiadó. Budapest.
  21. *Ustav Republike Hrtvatske* (1990): *Narodne Novine*, No. 56/90.

22. Lőrinczné Bencze Edit (2016): Demokratikus átalakulás Horvátországban. In: Simon János (szerk.) Huszonöt éve szabadon Közép-Európában: gazdaság, politika, jog. CEPoliti Kiadó. Budapest.
23. Kasapović, Mirjana (2000): Electoral Politics in Croatia 1990–2000. *Politička misao*. Vol. XXXVII. No. 5. 3–20.; Wall, Matthew Electoral system change in Europe since 1945: Croatia. http://www.electoralsystem-changes.eu/Files/media/MEDIA_125/FILE/Croatia_summary.pdf
24. Ördögh Tibor (2013): Politikai törésvonalak és pártrendszerek Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában. In: Strausz Péter – Zachar Péter Krisztián (szerk.): Történelem és politika régen és ma. (Modern Minerva Alapítvány, Modern Minerva Könyvek 6.) Budapest, Heraldika Kiadó. 204–229.
25. A párt programja már 1989. február 27-én megjelent, de az alapító ülésre csak júniusban került sor.
26. Gallagher, Tom (1998): The Balkans: Bulgaria, Romania, Albania, and the Former Yugoslavia. In: White, Stephen–Batt, Judy–Lewis, Paul G. (szerk.) *Developments in Central and East European Politics 2*. Macmillan. London. 43–58. old.; Longo, Matthew (2003): The EU in the Balkans; Rotten Carrots? In: *Central European Political Science Review*. Vol. 4. No. 14. Winter 2003. 112–125. old.
27. Lőrinczné Bencze Edit (2014): A rendszerváltás, a nemzetállamiság és az euroatlanti integráció összefüggései a Horvát Köztársaságban. In: Reményi Péter (szerk.) *Allam- és nemzetépítés a Nyugat-Balkánon. Mediterrán és Balkán Fórum 3. különszám*. Publikon Kiadó. 109–132. old.
28. Lőrinczné Bencze Edit (2017): The structuring of the modern Croatian identity and sovereign nation. In: András Lőrincz (ed.) *Security & sovereignty in the 21st century*. Institute for Cultural Relations Policy. 22–37. old.
29. Seventh Framework Programme (2009): Identities and modernities in Europe. European and national identity construction programmes, politics, culture, history and religion. Project no.: SSH-CT-2009-215949.; Kevo, Tomislav (2013): The Image of Socialist Yugoslavia in Croatian Historiography. Central European University. Budapest. Master Thesis. 27–34. old.
30. Uzelac, Gordana (1998): Franjo Tuđman's nationalist ideology. *East European Quarterly*. Winter 97. Vol. 31. No. 4. 449–472. old.; Đurašković, Stevo (2014): Nation-building in Franjo Tuđman's Political Writings. In: *Croatian Political Science Review*, Vol. 51. No. 5. 2014. 58–79. old.
31. Bellamy, Alex J. (2003): The Formation of Croatian Identity. A centuries-old dream? Manchester University Press. 65–103. old.
32. Uzelac, Gordana (2002): Perceptions of the Nation: A Sociological Perspective on the Case of Croatia. London University, ProQuest LLC.
33. Zakošek, Nenad (2008): The Heavy Burden of History: Political Uses of the Past in the Yugoslav Successor State. *Politička misao*, Vol. XLIV, No. 5. 29–43.; Uzelac (2002) 238. old.; Đurašković (2014) 58–79. old.
34. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne Novine*. 56/90, 135/97, 8/98, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001.

35. Zambelli, Nataša (2011): East of Eden: A poststructuralist analysis of Croatia's identity in the context of EU accession. The University of Edinburgh. 19–23. old.
36. A kérdéskörrel részletesen lásd Koudela Pál (2015): Nemzeti és etnikai konfliktuskezelési módszerek és eszközök a 19–20 században a Kárpát-medencében. In: Bordás Sándor and Glavanovics Andrea (ed.) Történelmi traumáink kezelési lehetőségei lélektani megközelítésben. KJF. Székesfehérvár. 9–77. old.
37. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (1991): Popis 1991. Zagreb.; Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2001): Popis 2001. Zagreb.
38. Bellamy (2003) 66. old.
39. Koudela Pál (2017): Middle Europe: The Concept of Central Europe – A Multidimensional Geopolitical Concept Challenged. Central European Pol. Science Review 18(70): 75–101.
40. Gulyás, László (2010): Regionalizáció, területi reformok és közigazgatási térfelosztás Közép-Európában: 2. rész: Délszláv tanulságok. Közép-Európai Közlemények. 3: 1. 108–116. old.
41. Cohen, J. Lenard (1995): Broken Bonds: Yugoslavia's Disintegration and Balkan Politics in Transition. Oxford. Westview. 1995. 211. old.; Kevo (2013) 26. old.
42. Zambelli (2011) 19–23. old.
43. Bellamy (2003) 68. old.
44. Feral Tribune, 10 April 1995. 32. old.
45. Uzelac (2002) 229–230. old.
46. Pavlaković, Vjeran (2016): Fulfilling the Thousand-Year Old Dream: Strategies of Symbolic Nation-building in Croatia. In: Kolstó, P. (ed.) Strategies of Symbolic Nation-building in South-Eastern Europe. South-East European Studies, Routledge. 19–50. old.
47. A horvát tavasz leverése után emigrációba kényszerült politikust 1978 őszén az UDBA Párizsban brutálisan meggyilkolta.
48. Jović, Dejan (2012): The War That Is Not Allowed to Be Forgotten: Nationalist Discourse on the “Homeland War” (1991–1995) in Contemporary Croatia. Südosteuropa Mitteilungen 2012. No. 3. 52–69. old.; Biondich, Mark (2006): We Were Defending the State: Nationalism, Myth, and Memory in Twentieth-Century Croatia. In: Lampe, John – Mazower, Mark (ed.): Ideologies and national identity. The Case of Twentieth-Century Southeastern Europe. Central European University Press. Budapest. 54–109. old.
49. Hrvatski Sabor (2000) Deklaracija o domovinskom ratu. Narodne novine 102.
50. Hrvatski Sabor (2006) Deklaracija o Oluji, Narodne novine 76.
51. Malešević (2002) 227. old.
52. Elgenius, Gabriella (2005): Expressions of Nationhood. National Symbols and Ceremonies in Contemporary Europe. University of London. 170. old.

53. Novi List. 2012. szeptember 1. 7. old.; Pavlaković (2016) 30. old.
54. Uzelac (2002) 229–230. old.
55. Vizi László Tamás (2007): Birodalmak és nagyhatalmak hatása a 19–20. századi közép-európai egyensúlypolitikára. In. Közép- és Kelet-Európa integrálódása az egységes európai térségbe. Tanulmánykötet. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. 24–35. old.
56. Huntington, Samuel (1995): Civilizációk háborúja. In: Külpolitika. 1995. 3–4. sz. 13–145. old.
57. Subotić, Jelena (2013): Stories States Tell: Identity, Narrative, and Human Rights in the Balkans. In. Slavic Review, Vol. 72. No. 2. Summer 2013. 306–326. old., Bellamy (2003) 68. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Bellamy, Alex J. (2003): *The Formation of Croatian Identity. A centuries-old dream?* Manchester. University Press.
- Biondich, Mark (2006): *We Were Defending the State: Nationalism, Myth, and Memory in Twentieth-Century Croatia.* In. Lampe, John – Mazower, Mark (ed.): *Ideologies and national identity. The Case of Twentieth-Century Southeastern Europe.* Central European University Press. Budapest. 54–109. old.
- Cohen, J. Lenard (1995): *Broken Bonds: Yugoslavia's Disintegration and Balkan Politics in Transition.* Oxford: Westview, 1995. 211. old.
- Cviic, Christopher (1996): Slovene and Croats perspectives. In. Dachev, Alex–Halverson, Thomas (eds.): *International perspectives on the Yugoslav conflict.* Palgrave Macmillan. London. 115–133.
- Davorin, Rudolf (1999): *Rat koji nismo htjeli.* Globus. Zagreb. 306–321.
- Declaration on Yugoslavia, Extraordinary Meeting of the Foreign Ministers, Brussels, 27 August 1991.*
- Degan, Vladimir Đuro (2002): *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici.* Globus. Zagreb. 281–306. old.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (1991): *Popis 1991.* Zagreb.; Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2001): *Popis 2001.* Zagreb.
- Đurašković, Stevo (2014): *Nation-building in Franjo Tuđman's Political Writings.* In. *Croatian Political Science Review.* Vol. 51. No. 5. 2014. 58–79.
- Elgenius, Gabriella (2005): *Expressions of Nationhood. National Symbols and Ceremonies in Contemporary Europe.* University of London.
- Feral Tribune, 10 April 1995.* 32. old.
- Gallagher, Tom (1998): *The Balkans: Bulgaria, Romania, Albania, and the Former Yugoslavia.* In. White, Stephen–Batt, Judy–Lewis, Paul G. (szerk.) *Developments in Central and East European Politics 2.* Macmillan. London. 43–58. old.
- Goati, Vladimir (1989): *Politička Anatomija Jugoslovenskog Društva.* Naprijed. Zagreb.

- Golubović, Zagorka (1987): *Kriza Identiteta Savremenog Jugoslovenskog Društva*. Filip Višnjić. Beograd.
- Gulyás László (2005): *Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig*. Hazai Térségfejlesztő Rt. Pécs.
- Gulyás, László (2010): *Regionalizáció, területi reformok és közigazgatási térfelosztás Közép-Európában: 2. rész: Délszláv tanulságok*. Közép-Európai Közlemények. 3: 1. 108–116. old.
- Gulyás László (2009): *Regionalizáció, regionalizmus és a nemzeti kérdés a titói Jugoszláviában*. *Tér és Társadalom* 2009/2. szám. 155–169. old.
- Gulyás László (2012): *A Délvidék története 2. A török kiűzésétől Trianonig 1683–1920*. Közép-Európai Monográfiák 6. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.
- Gulyás László (2013): *A Délvidék története 3. Trianontól a királyi Jugoszlávia összeomlásáig*. Közép-Európai Monográfiák. 8. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.
- Hrvatski Sabor (2000): *Deklaracija o domovinskom ratu*. *Narodne novine* 102.
- Hrvatski Sabor (2006): *Deklaracija o Oluji*, *Narodne novine* 76.
- Huntington, Samuel (1995): *Civilizációk háborúja*. In. *Külpolitika*. 1995. 3–4. sz. 13–145. old.
- Jović, Dejan (2007): *The Slovenian-Croatian Confederal Proposal: A Tactical Move or an Ultimate Solution*. In. Cohen, J. Lenard–Dragović-Soso, Jasna State (eds.): *Collapse in South-Eastern Europe*. Purdue University Press. Indiana. 249–280. old. 249–251. old.
- Jović, Dejan (2012): *The War That Is Not Allowed to Be Forgotten: Nationalist Discourse on the “Homeland War” (1991–1995) in Contemporary Croatia*. *Südosteuropa Mitteilungen* 2012. No. 3. 52–69. old.
- Juhász József (1999): *Volt egyszer egy Jugoszlávia. A délszláv állam története*. Aula Kiadó. Budapest.
- Kasapović, Mirjana (1997): *Parliamentary Elections in Croatia: Electoral Models and their Effects*. In. Šiber, Ivan (ed.): *The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia*. Zagreb. 50–79. old.
- Kasapović, Mirjana (2000): *Electoral Politics in Croatia 1990–2000*. *Politička misao*. Vol. XXXVII. No. 5. 3–20.
- Kevo, Tomislav (2013): *The Image of Socialist Yugoslavia in Croatian Historiography*. Central European University. Budapest. Master Thesis. 27–34. old.
- Koudela Pál (2015): *Nemzeti és etnikai konfliktuskezelési módszerek és eszközök a 19–20. században a Kárpát-medencében*. In. Bordás Sándor and Glavanovics Andrea (ed.) *Történelmi traumáink kezelési lehetőségei lélektani megközelítésben*. KJF. Székesfehérvár. 9–77. old.
- Koudela Pál (2017): *Middle Europe: The Concept of Central Europe – A Multidimensional Geopolitical Concept Challenged*. *Central European Pol. Science Review* 18(70): 75–101.
- Longo, Matthew (2003): *The EU in the Balkans; Rotten Carrots?* In: *Central European Political Science Review*. Vol. 4, No. 14, Winter 2003. 112–125. old.

- Lőrinczné Bencze Edit (2015): Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig. Aposztróf Kiadó. Budapest.
- Lőrinczné Bencze Edit (2017): The structuring of the modern Croatian identity and sovereign nation. In: András Lőrincz (ed.) *Security & sovereignty in the 21st century*. Institute for Cultural Relations Policy. 22–37. old.
- Lőrinczné Bencze Edit (2016): Demokratikus átalakulás Horvátországban. In: Simon János (szerk.) *Huszonöt éve szabadon Közép-Európában: gazdaság, politika, jog*. CEPoliti Kiadó. Budapest.
- Lőrinczné Bencze Edit (2014): A rendszerváltás, a nemzetállamiság és az euróatlanti integráció összefüggései a Horvát Köztársaságban. In: Reményi Péter (szerk.) *Állam- és nemzetépítés a Nyugat-Balkánon. Mediterrán és Balkán Fórum 3. különszám*. Publikon Kiadó. 109–132. old.
- Malešević, Siniša (2002): *Ideology, Legitimacy and New States*. Yugoslavia, Serbia and Croatia. Routledge. London. 223–269. old.
- Mirić, Jovan (1984): *Sistem i Kriza*, CKD. Zagreb.
- Opinion No 3 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. 11 January 1992, 31 ILM 1499.
- Ördögh Tibor (2013): Politikai törésvonalak és pártrendszerek Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában. In: Strausz Péter – Zachar Péter Krisztián (szerk.): *Történelem és politika régen és ma*. (Modern Minerva Alapítvány, Modern Minerva Könyvek 6.) Budapest, Heraldika Kiadó. 204–229. old.
- Pavlaković, Vjieran (2016): Fulfilling the Thousand-Year Old Dream: Strategies of Symbolic Nation-building in Croatia. In: Kolstő, P. ed. *Strategies of Symbolic Nation-building in South-Eastern Europe*. South-East European Studies, Routledge. 19–50. old.
- Pridham, Geoffrey (2002): EU Accession and Domestic Politics: Policy Consensus and Interactive Dynamics in Central and Eastern Europe. In: Cameron, Ross (szerk.) *Perspectives on the Enlargement of the European Union*. Brill. Leiden–Boston–Köln. 49–74. old.
- Seventh Framework Programme (2009): Identities and modernities in Europe. European and national identity construction programmes, politics, culture, history and religion. Project no.: SSH-CT-2009-215949.
- Subotić, Jelena (2013): Stories States Tell: Identity, Narrative, and Human Rights in the Balkans. In: *Slavic Review*, Vol. 72. No. 2. Summer 2013. 306–326. old.
- Terret, Steve (2000): *The Dissolution of Yugoslavia and the Badinter Arbitration Commission*. Ashgate. Dartmouth.
- Ustav Republike Hrvatske (1990): *Narodne Novine*, No. 56/90. 135/97, 8/98, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001.
- Uzelac, Gordana (1998): Franjo Tuđman's nationalist ideology. *East European Quarterly*. Winter 97. Vol. 31. No. 4. 449–472. old.
- Uzelac, Gordana (2002): *Perceptions of the Nation: A Sociological Perspective on the Case of Croatia*. London University. ProQuest LLC.
- Vejvoda, Iván (2004): Why did the war happened? In: Hadžić, Miroslav (ed.) *The Violent Dissolution of Yugoslavia. Causes, Dynamics and Effects*. Centre for Civil-Military Relations. Belgrade. 65–80. old.

- Vizi László Tamás (2007): Birodalmak és nagyhatalmak hatása a 19–20. századi közép-európai egyensúlypolitikára. In. Közép- és Kelet-Európa integrálódása az egységes európai térségbe. Tanulmánykötet. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. 24–35. old.
- Wall, Matthew Electoral system change in Europe since 1945: Croatia. http://www.electoralsystemchanges.eu/Files/media/ME-DIA_125/FILE/Croatia_summary.pdf
- Williams, John (1998): Legitimacy in International Relations and the Rise and Fall of Yugoslavia. Macmillan. New York.
- Zakošek, Nenad (1997): Political Parties and the Party System in Croatia. In. Ivan Šiber (ed.) The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia. Analyses, Documents and Data. Sigma, Berlin, 34–49.
- Zakošek, Nenad (2008): The Heavy Burden of History: Political Uses of the Past in the Yugoslav Successor State. *Politička misao*, Vol. XLIV. No. 5. 29–43.
- Zambelli, Nataša (2011): East of Eden: A poststructuralist analysis of Croatia's identity in the context of EU accession. The University of Edinburgh. 19–23. old.